

hogy nemcsak saját hazájában, de még a külföld előtt is kiváló legyen és díszet szerezzen nemzetének, melynek minden gondolatát szentelé, melyet nagygyá és szabaddá akart tenni.

A Zrínyi-könyvtár katalógusának kiadásával az egész könyvtár ügye be van fejezve. A könyvtár Horvátországba került, katalógusa német nyelven jelent meg, de a mit belőle megtanultunk, az még szorosabban fűzi hozzánk a költő alakját. Könyveit elszalaszthattuk, de a XVII. század lelke, miként Zrínyit méltán nevezték, a mienk maradt s az is fog maradni mindenkor.

Erdélyi Pál.

A győri püspöki papnevelőintézet könyvtárának czímjegyzéke. *Osszeállította dr. Zalka László, a győri püspöki papnevelőintézet tanulmányi felügyelője és könyvtárnoka. Győr, 1893. 8r. VIII+950 l.*

A magyarországi egyházi könyvtárak között keletkezése korára és nagyságára nézve egyaránt tekintélyes helyet foglal el a győri püspöki papnevelőintézet könyvtára, melyet egyéb ritkaságok között a híres óriási antiphonarium és egy corvin-codex birtoka kiváló jelentőséggel ruház fel hazánk bibliographusai előtt.

A Magyar Könyv-Szemle olvasói már tájékozva vannak e könyvtár gazdagsága felől abból az ismertetésből, melyet Kisfaludy Árpád Béla könyvtárnok, ez idő szerint a budapesti egyetem tanára, 1877-ben irt. s folyóiratunk 1884-ik évi folyamában tett közzé. A Kisfaludy által megkezdett rendezést azóta Zalka László, a papnevelőintézet felügyelője és könyvtárnoka befejezte, s az eredményről 60 ívnyi vaskos kötetben számolt be, mely ez év folyamán látott napvilágot.

A kötet előszavában Zalka kimerítő ismertetést ad a könyvtár történetéről, melyről Kisfaludy idézett közleménye csak rövid vázlatot tartalmazott. Megtudjuk ez ismertetésből, hogy a könyvtár keletkezése a seminarium alapítási évével, az 1688. évvel áll összefüggésben, noha egy jelentékeny és becses részének, az 1872-ben bekebelezett székesegyházi könyvtárnak eredete még sokkal előbbre, 1611-re nyúlik vissza. A papnevelőintézet épületét 1763. június 28-án földrengés rongálta meg, s II. József 1784-ben az intézetet a pozsonyi központi papnevelőbe kebelezvén be, a könyvtárt is beolvasztotta az újonnan felállított pozsonyi theologiai könyvtárba. Ez nagyban hátráltatta a könyvtár fejlődését, mely csak 1790-ben nyerte vissza önállóságát. 1810-ben a francziák elfoglalták Győrt, s a papnevelőintézetet kaszárnyává változtatták. Mikor az ellenség távozása után Kiss Pál és Gondvicska Márton a könyvek rendezéséhez láttak, az 1814-ben elkészült czímjegyzék a sokat szenvedett könyvtár anyagát 3235 kötetben tüntette fel.

A következő korszak nagy sikerrel munkálkodott az eddigi

veszteségek pótlásán. A győri káptalan tudományoszerető és áldozatkész tagjai jelentékeny hagyományokkal gyarapították a szeminárium könyvtárát. 1821-ben idekerült a szenvedélyes könyvgyűjtő, Balogh Sándor kanonok 5762 kötetből álló könyvtára, melyet ez 1810-ben eredetileg a székeskáptalannak hagyott.

A rövid ideig tartó megpróbáltatás után, melyet a szabadságharcz viharai hoztak az intézetre (Lukács Sándor kormánybiztos 1848. október 16-án fegyveres erővel vitette el a könyveket a kórházzá változtatott szemináriumból), — Zalka János püspöksége új korszakot nyitott meg a könyvtár történetében. A nagy tudományú főpap 1872-ben új helyiségben állíttatta fel a 200 éves könyvgyűjteményt, jelentékeny összeggel járult annak gyarapításához s elrendelte annak a modern tudományos vívmányok szerint eszközzendő rendezését. A püspök példája számos követőre talált. Deáky Zsigmond címzetes püspök († 1872), Tarcsay Ferencz († 1872), Ebenhöch Ferencz († 1889) győri kanonokok az intézetnek hagyták becses könyvtáraikat, s Kisfaludy Árpád Béla vezetése alatt megkezdett a könyvtár rendezése, melynek keresztülvitelében a müncheni könyvtári rendszer szolgált alapul.

Az ekként gyarapodott s rendezett könyvtár ma, illetőleg a rendezés befejezte után, az 1892. év végén 24164 kötetben 13757 művet tartalmaz, melyek szakok szerint a következőkép oszlanak meg:

Hittudomány	4645	mű	7253	kötetben.
Philosophia, paedagogia	614	»	869	»
Nyelvészet	823	»	1248	»
Aesztetika és szépirodalom	1125	»	1708	»
Történelem és segédtudományai	3171	»	6555	»
Jogtudomány	916	»	1415	»
Politika és társadalomtudomány	889	»	1586	»
Természettudomány és mennyiségtan	621	»	877	»
Orvostudomány	147	»	155	»
Egyetemes tudomány	313	»	1643	»

Ehhez járul a győri székesegyházi könyvtárából, mely 1872-ben csatoltatott a könyvtárhoz, 493 mű 623 kötetben, továbbá 146 ősnymtatvány, 47 régi magyar nyomtatvány, 19 középkori és 20 újabbkori kézirat.

Ez összeállításból megismerhetjük a rendszert, mely az egész könyvtárat egyes tudományszakok szerint 10 főcsoportra osztja. Minden szaknak megvannak a maga alosztályai; így a történelmi csoport a következő alszakokra oszlik: *a)* Történelem általában. *b)* Krónikák. *c)* Egyetemes történelem. *d)* Részletes történelem. *e)* Magyar történelem. *f)* Egyetemes egyháztörténelem. *g)* Részletes egyháztörténelem. *h)* Szerzetesrendek története. *i)* Szentek élete. *k)* Életrajzok, emlékiratok, levelezések. *l)* Földrajz, utazások.

m) Régészet. n) A történelem egyéb segédtudományai. o) Egyetemes művelődéstörténet. p) Magyarország művelődéstörténete. r) Könyvészet.

Az egyes szakokról elég annyit mondanom, hogy azokban a régiebb és újabb irodalom nevezetesebb termékei feltalálhatók, s az egész könyvtár összeállítása a különböző provenienciára daczára nem nélkülözi a tervszerűség és teljesség bizonyos fokát. A mi különösen a minket legközelebről érdeklő szakot, a könyvészetet illeti, ez 103 munkát tartalmaz, s Czvittingertől kezdve Szabó Károlyig, s Jöchertől, Denistől, Panzertől kezdve Brunetig s Petzholdig, a hazai és külföldi bibliografiai irodalom számottevő művei mind képviselve vannak benne.

A könyvtárnak 146 ősnymtatványa van, köztük hazai vonatkozásúak, mint *Aeneas Sylvius* Historia Bohemicája (Róma, 1475.) a Historia rerum ubique gestarum (Velence, 1484.) és Epistolái (Nürnberg, 1496.), *Vetési Lászlónak* IV. Sixtus előtt elmondott Oratiója (Róma, 1475.), *Thuróczy* krónikájának 1488-iki brünni kiadása, s három *esztergomi misekönyv* (Nürnberg, 1484., Velence, 1493. és 1498.), köztük a híres Perényi-féle misekönyv, melyről a Magyar Könyv-Szemle régi folyamában többször volt szó.

A régi magyar nyomtatványok csoportja 47 műből áll; oly szám ez, mely egy vidéki könyvtárnak minden tekintetben becsületére válik. E «magyar nyelvű ősnymtatványok» jegyzékét (a katalógus így nevezi őket) annál nagyobb örömmel kell fogadnunk, mert Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár szerkesztésénél az akkor még rendezés alatt álló győri szemináriumi könyvtárat teljesen figyelmen kívül hagyta. A jegyzék ekkép egyes ritkább nyomtatványok példányszámainak megállapításánál becses kiegészítésül szolgálhat Szabó könyvészetéhez, a minthogy tényleg *Draskovics György* Igen zep kenyw-e 1561-ből (R. M. K. I. 43. sz.) a második ismert példánya e munkának, melyből Szabó Károly csak a bécsi udvari könyvtárban levő s általa egyetlennek tartott példányt ismerte; *Szólósi Mihály* Bajnok Dávidkájából 1668-ból (R. M. K. I. 1068. sz.) szintén a győri könyvtár bírja a második példányt, s van még néhány könyv, — mint *Komáromi Csipkés György*: Való dolgok közzül kivettetett által-állatozás (R. M. K. I. 1060. sz.), *Tarnóczi István*: Vigyázó szem (u. o. 1327. sz.), az Evangelia et epistolae (u. o. 1531. sz.), *Otrokócsi Foris Freencz*: Róma, Istennek szent városa (u. o. 1537. sz.) — melyekből Szabó csak 4–5 példányt ismer. Nagy hátránya azonban a katalógus e részének, hogy nem korrendben adja a műveket és nem idézi a Régi Magyar Könyvtár megfelelő számait. Az első hiány a bibliografiai áttekintés rovására megy, a második pedig megnehezíti a munkák azonosságának megállapítását. Főleg ha sajtóhibák is járulnak hozzá, mint *Pázmány* Kalauzánál, a melyből

a katalogus az 1613-iki pozsonyi kiadás mellett egy másik példányt *Nagy-Szombat, 1623.* kelettel sorol fel. Ez kétségtelenül nem egyéb, mint a Szabó Károlynál 532. sz. a. leírt második, 1623-iki *pozsonyi* kiadás. Ép így aligha vélek tévedni, ha sajtóhibát keresek *Beniczky Péter* 1675-re tett lőcsei kiadása, és *Balassa Bálint* és *Rimai János*-nak e katalogus szerint 1695-ben Lőcsén megjelent énekei közlésénél; Szabó és a többi bibliografusok ugyanis az előbbiből 1685-iki, Balassa-Rimaiból 1693-iki lőcsei kiadást ismernek. Itt bizonyára sajtóhiba van az évszám körül; ha tévedek, annál jobb, mert ez esetben két újabb unicummal gyarapodnék régi magyar könyveink lajstroma.

Ugyanezek a hiányok észlelhetők az ősnymtatványok jegyzékében, a melynél élénken érezzük a Hainra vagy Panzerra való hivatkozás hiányát. Ha e jegyzék könyvészetileg csak némi korrektséggel is fel volna szerelve, könnyen megállapíthatnók például, hogy Vetési László 1475-iki Oratiójánál — a katalogus *Veresius* ir Vetesius helyett! — melyik kiadással van dolgunk; e munka ugyanis a hely, nyomdász és é● megjelölése nélkül ugyanazon egy évben két római könyvnyomtatónál jelent meg, Schurener Jánosnál és Planck Istvánnál; de jegyzékünk sem Hain megfelelő számait nem közli, sem a lapszámot nem adja, a miből a kérdést el lehetett volna dönteni.

Kiváló érdekléssel bírnánk nézve a könyvtár kéziratárának lajstroma, mely 19 középkori kézirat elég pontosan leírt címével ismertet meg bennünket. Azt hiszem, jó szolgálatot teszek e folyóirat olvasóinak, ha a codexek címjegyzékét egész terjedelmében ide iktatom:

Petrus Lombardus, Sententiarum libri IV. XIII. századi hártya-codex, 4r. 404 levél.

Burgerrecht, XIV. századi papir-codex, 8r. 123 levél.

Blondus Foroiuliensis, Romae instauratae libri tres. Corvin-codex 1467. évből, 4r. tartalomjegyzék és 98 levél.

Missale. Hártya-codex 1476. évből, 2r. 320 levél.

Petrus Lombardus. 1477-iki papir-codex, 2r. 345 levél.

Antiphonarium. Hártya-codex a XV. század elejéről gót betűkkel és szép tollrajzú kezdőbetűkkel. Nagy 2r. 303 levél.

Antiphonarium. Hártya-codex a XV. századból, miniatűrökkel, lapszéli diszítéssel és festett kezdőbetűkkel. Óriás-ívrét (78·6×53·5 cm.), 318 levél.

Boetius, Quomodo trinitas unus deus. Ehez kötve a) *S. Augustinus*, Enchiridion (1479.). b) *S. Augustinus*, de fide ad Petrum. c) *Aegyptus Alexandrinus* latine conversus a sancto viro Ambrosio monacho Florentino. d) *S. Augustinus*, Liber de spiritu et anima. XV. századi papir-codex, 8r. ? levél.

Breviarium. XV. századi papir-codex, címlapján Magyar-

ország és egy főpap czímerével, lapszéli diszítések és festett kezdőbetűkkel. 2 kötet, 2r. I 250 és II. 372 levél.

Das buch von dem grossen Künig Alexandro. XV. századi papír-codex, 2r. 146 levél.

Moralia. XV. századi papír-codex, tartalmazza német nyelven a tizparancsolatot s annak magyarázatát. 8r., elől csonka, 127 levél.

Peraldus Guillelmus archiepiscopus Lugdunensis, Summa virtutum. XV. századi hártya-codex, tollrajzos kezdőbetűkkel, 2r. 245 levél.

Statuta provincialia antiqua et nova cum insertione tractatus s. Thome de Aquino de articulis fidei et sacramentis ecclesie. XV. századi papír-codex, tartalmazza a Péter mainzi érsek alatt tartott tartományi zsinatok határozatait. 2r. 239 levél.

Vita sanctorum. XV. századi hártya-codex, 12r. 159 levél.

Az újabbkori kéziratok közül a catalogus a kéziratok rovatában csak 20 darabot sorol fel, a többit a nyomtatványok közé osztja be az illető tudományszakok szerint, a mit bibliografikus szempontból egyáltalán nem sorolhatunk a szerencsés újítások közé. A 20 kiváltságos kézirat közül említésre méltók az *Anschlag des Reichs* című 1521-iki kimutatás a német birodalom hadi erejéről; egy énekgyűjtemény, mely német egyházi énekeket tartalmaz a XVI. századból; XVI. századi levelek és végrendeletek gyűjteménye, Verancsics Antal levelei, melyek a M. T. Akadémia kiadásában megjelentek, s Verancsics Faustus Dictionariumának kézírata, a miről a catalogusból nagyon szeretttük volna megtudni, eredeti-e vagy pedig későbbi másolat?

Részletesen ismertetve a címjegyzéket, maguknak az adatoknak megszólaltatása által akartam bemutatni annak előnyeit és hátrányait. A munkának vannak hibái, ezt nem hallgathatjuk el, s a legnagyobbak közé tartozik az évszámok s egyéb számadatok körül észlelt pontatlanság, annál nagyobb hiba, mert egy száraz könyvczímekből álló catalogus tudományos értéke első sorban adatainak megbízhatóságán sarkallik. A hátrányokat azonban sokszorosan felülmulják előnyei, s első sorban ama jó tulajdonsága, hogy megvan, kezeink között van és bárki számára hozzáférhetővé teszi a vidék egyik legtekintélyesebb könyvtárát. A munka becsületére válik mindazoknak, kiknek részük volt létrehozásában; tartalma ép úgy dicséreti szerkesztőjének szorgalmát, mint megjelenése a könyvtár patronusának, a megyei püspöknek bőkezűségét s a vaskos kötet szép példát állít a többi egyházmegyei könyvtárak elé, mely — reméljük — nem fog követők nélkül maradni.

Horváth Sándor.